

"Gələcəyə ön söz"

III.Vətəndən keçən yol 2."Sən kimsən?" - sualına cavab

Bütün hallarda Qulu Məhərrəmli AzTV-nin yetirməsi, onun sonuncu mögikanıdır. Televiziyamızın tarixində yüksək peşə keyfiyyətləri, üstəgəl öz şəxsiyyəti və düşüncə miqyası ilə liderə çevrilən, geniş ictimai rəğbət qazanan Qulu Məhərrəmli kimi istedadlar çox az-az olub.

Oqtay BABAZADSS, kinorejissor, Əməkdar incəsənət xadimi

"Sən kimsən?" sualı ilə başladığım yazının necə çətin yazılacağını, sözün necə ifadə olunacağını hələ dəqiq təsəvvür edə bilmirəm. Bu təsəvvür edə bilməmək əslində yazını yazmaq acizliyi deyil. Mövzunun necə ağırlı, necə təzadlı olduğunu düşünəndə bu hissləri keçirirəm. Konkret olaraq biri vətən xainidir və özü də ən başlıcası, özünü qəhrəman kimi təsəvvür edir. Və ən azı onu idealizə edənlər də var. Yəni kaos mühitində kimsə daşı daşa vurur, qıgılcım çıxarır. Elə bilir ki, bu qıgılcım Günəş timsalıdır və onun ətrafını işıqlandıra biləcək.

Bu yerdə istəyirəm ki, Qulu Məhərrəmlinin kimliyi haqqında məqamlara bir az işıq salım. Oqtay müəllim Əməkdar incəsənət xadimidir. O, Qulu Məhərrəmlini televiziya düşüncəmizin, əbədi-mənəvi mühitimizin televiziyada əks-sədası baxımından sonuncu Mögikan hesab edir. Doğrudur, bu fikirlə razılaşmaq o qədər də asan deyil. Yəni Qulu Məhərrəmli ilə dünya qurtarmır, heç AzTV də qurtarmır. Yeni qüvvələr gəlir, yeni ulduzlar parlayır, yeni düşüncə adamları arenaya çıxır. Bəli, bir daha klassik düşüncəyə qayıtsaq deməliyə ki, əvəzolunmaz adam yoxdur. Amma bu da var ki, sonra gələnlər özündən əvvəlkinə heç bir cəhətdən təkrar etmir, əvəz etmir. Bu mənada, Qulu Məhərrəmli istedadı, yaradıcılıq poetensialı, hadisələrə prinsipial mövqeyi baxımından nadir simalardan biridir.

Yazı zamanı hətta müəllifin özü belə bir dəfə düşündüyü cümləni ikinci dəfə olduğu kimi təkrar edə bilmir. Ola bilsin ki, əvvəlcə düşündüyündən daha artıq, daha güclüsünü yazsa bilsin. Amma bu, o demək deyil ki, indi yazdığı bəyaz düşündüyünün təkrarıdır. Bu mənada, Qulu Məhərrəmli də bizim üçün düşüncə eramızın, yeni düşüncə fəslimizin təkrarsız simalarından biridir. Ən azı ona görə ki, o, ağı ağ, qaranı qara kimi desə də kimsə onu qərəzkarlıqda, nihilizmdə təqsirləndirə bilmir. Səbəbi də budur ki, o, dünyaya - zamanına, yaşadığı həyatın özünə yuxarıdan - bütün rənglərin görünə bildiyi məkandan baxa bilir.

"Yaralı vətənin nankor övladı" (05.10.2013) Qulu Məhərrəmli yaradıcılığı üçün çox xarakterik bir yazıdır. Bu yazıda o, süni vətənpərvərlik pafosundan demək olar ki, uzaqdır. Ümumiyyətlə, çətin mövzunu yazmaq - ən qatı, qara rəngi belə yazıya gətirmək həmişə çətin olur. Və görünür, Qulu Məhərrəmli də qara rəngli motivi yazıya gətirəndə bu çətinliyi hiss edib: "Mənfi ovqat yaradan mövzularda yazmaq bir az çətin olur. Adam sanki səmsiz küləklər burulğanına düşür, xəyalın yüz yeri dolaşır, içindəki boşluqdan qopan fikir və düşüncələr bir məcrada qərar tuta bilmir. Gəldiyin hansısa qənaətlər (dürüst və ya yanlış) beynindəki aramsız uğultulardan keçərək durulaşır. Belədən mizan-tərəzini bir az da düz saxlamaq, ifadələri daha həssaslıqla seçmək (həmişə alınmasa da), hissləri mümkün qədər cilovlamaq lazım gəlir. Amma belə mövzulardan yan keçmək də olmur. Görün göz qabağında insanın mənəvi dünyasını daraldan, gündəlik düşüncələrinə ani də olsa hakim kəsilən, onu qayğılandırın, bir az dərinə getdikcə adama cəhənnəm əzabı verən nə qədər olay var. Hər gün insanların başı üzərindən səmum yeli kimi əsən acı xəbərlər, bu xəbərlərə yol açan nadanların əcaib davranışları ilə üz-üzəyik. Qəzet səhifələri və ekranlardan püskürən kin, qəzəb, nifrət köhnə kömür sobasının qızmar bacasından qopub yayılan qatı hisin baş çatladan qoxusu kimi damcı-damcı cəmiyyətin canına hopur". Burada yazı sahibinin ağırlarını görməmək mənəvi korluqdur. O, əslində arzulayar ki, cəmiyyətdə ikrah doğuracaq, üfunət qoxusu verəcək bataqlıq çirkəbi haqqında yazmaq istəməsin. Amma ondan asılı deyil, cəmiyyətin yarısını göstərmədən, bu yaranın yaranma səbəblərini, bu yaranın ölçüsünü, dərinliyini, əhatəsini üzə çıxarmadan, ən başlıcası, yaranın mənşeyini açmadan onu necə müalicə etmək olar? Qulu Məhərrəmlinin bu giriş mətnində bu çırpınmaları görməmək necə çətin, özü nə qədər ağrı ilə xatırladır; "bir az dərinə getdikcə adama cəhənnəm əzabı verən olayı" başqa necə yazmaq olar?

Bəli, Qulu Məhərrəmli Azərbaycan bətninin bir qara yarasından danışmaq istəyir. Bu qara yara Azərbaycan cəmiyyəti üçün artıq kifayət qədər tanınan, məlumd olan və bəlkə də adını çəkmədən danışmağın daha üstün olduğu Əlikram Hüm-mətovla bağlıdır. Əlikram Hüm-mətov kim idi, nə istəyirdi?

Əvvəlcə, Xalq Cəbhəsində üzde görünən, sonra bölgənin liderinə çevrilən, hətta Birinci Qarabağ savaşında müharibə batalyonunun komandiri olan bu adam, əslində, çox ustalıqla maskalanmış səhnə arxası oyunun hazırlıqlı obrazlarından biri kimi son nəticədə üzə çıxdı.

Qulu Məhərrəmli bizim tanıdığımız Qulu Məhərrəmli ol-mazdı, yazısını təkcə Əlikram Hüm-mətova həsr etsəydi. O,

çox ustalıqla Ə.Hüm-mətov obrazının qabağına akademik təfəkkür sahibi olan bir qəhrəman obrazı çıxarır.

Bu obraz cəbrayılı İlqar Mehdiyevdir. O, Cəbrayıl şəhəri üzrə hakimiyyət təmsilçisidir. Ermənilər onu qəflətən mühasirəyə alır, əsir götürür. Güllə qabağına qoyub Azərbaycan bayrağını ayaq altına salmağı tələb edirlər. O, bayrağı üstünə tuşlanmış güllələrin altında başından yuxarı qaldırır, sonra öpüb gözlərinə sürtür. Bu hərəkət düşmənin özünü də sarsıdır, onu güllələyə bilmirlər.

Azərbaycan bayrağı altında döyüşə gedən Əlikram Hüm-mətov ölkədəki qarışıqlığı, siyasi xaos görən kimi "valı" dəyişir. Azərbaycan bayrağını ayağı altına alıb Talış Muğan Respublikası bayrağı qaldırır. Azərbaycan ərazisinin xeyli hissəsini, hətta onun təmsil etdiyi bölgənin ərazisini tabeliyində olan tanklarla kəsir.

İlqar Mehdiyev Qızıl Xaçın köməyi ilə neçə il sonra vətəninə qayıdır. Sağlamlığını, varlığının güc kəsb edən nəyi varsa, hamısını itimişdi. Ancaq gələcəyə olan inamını itirməmişdi. Bu yazıda da Qulu Məhərrəmlinin xatirələri əsas xammal materialı kimi əsas olur.

Qulu Məhərrəmli şahidi olduğu hadisələrdən danışır.

Siyasi icmalçı üçün dünya siyasi arenasında baş verən hadisələri izləmək əslində onun şahidliyinə dəlalət edir. O, Əlikram Hüm-mətovun sonrakı siyasi fəaliyyətini, yəni Azərbaycan birliyinə xəyanət edəndən sonra tutulmasını, məhkumluğunu, Avropadakı hamilərinin sayəsində azad olunsada, vətəndən qovulmasını şahidi olduğu hadisələr kimi təsvir edir.

Ən faicəli məqam odur ki, İlqar Mehdiyev əsirlikdə çəkdiyi əzabların nəticəsi olaraq vətəndə həlak olur, yəni əslində onun özünü apardığı mücadilənin davamı olaraq vətəndə canını vətənə tapşır. Əlikram Hüm-mətov isə bu gün də Azərbaycan birliyinə xəyanət etməkdə davam edir. Onun İrəvana səyahətləri, Xankəndi görüşləri uzunmüddətli xəyanət zəncirinin növbəti halqalarıdır. Çox təəssüflə demək lazımdır ki, Qulu Məhərrəmli bu hekayətində Sürət Hüseynovun, Araz Əlizadənin də adlarını çəkir. Və yaqın ki, zamanı olmadığına görə Fəxrəddin Abbaszadənin, Zabil Medojun adları yeni gələcək yazılar üçün obraz olacaq.

Bu seperatçılar çox arzu edirdilər ki, Azərbaycan Qarabağ savaşında məğlub olsun, Şuşa ermənilərin əlində qalsın. Görünür, bu ümitsizliyin özü Fəxrəddin Abbaszadənin xəyanət cəzasını çəkdiyi məhkumluqda sonuncu ümidini də öldürdü. O intihar etdi. Nə vaxtsa Əlikram Hüm-mətov da belə bir intiharın subyekti olacaq. Bəli, ümitsizlik onu da öldürəcək. Ancaq tarixdə bu adlar yaşayacaq. Xəyanətkar xislətləri ilə, vətənə arxa çevirməkləri ilə, ən başlıcası, vətənin sahibi olan övladlarda, gələcək nəsillərdə vətənə sədəqət hissənin müqəddəsliyini qorumaq baxımından mənfi təsirləri ilə mütləq yadda qalacaqlar. ...Və bir də Qulu Məhərrəmlinin "Vətənin nankor övladı" yazısı ilə yadda qalacaqlar.

"Almazla qrafit arasında əsas fərq" (12.04.2014). Bu yazı təkcə ictimai məzmununa görə yox, həm də elmi mahiyyətinə görə, eyni zamanda elm adamlarının cəmiyyətin daxilində proseslərə münasibət baxımından da diqqəti cəlb edir. Demək, Qulu Məhərrəmlinin dediyi kimi, almazla qrafit arasında əsas fərq sən demə, onların kristallarının düzülüşündədir. Bu, sadə bir məsələ deyil, kristalların düzülüşü əslində, mahiyyəti əks etdirir. Dəyəri olmayan qrafitin almaza zahiri oxşayışı ola bilər. Ancaq onun kristallarının düzülüşü əsas fərqi araya-ərsəyə gətirir və bu yazıya Qulu Məhərrəmli Frans Kafkadan belə bir epiqraf da gətirməyi məqsədə müvafiq bilir: "Materialın xassəsi onda olan elektronların sayı ilə müəyyən olunur. Kütlənin səviyyəsi isə hər bir fərdin təfəkkür səviyyəsindən asılıdır". Bundan sonra yazısının mahiyyətini anlamaq biləcək obrazı təqdim edir.

İlk baxışdan belə düşünürsən ki, bu yazı Xudu Məmmədov haqqındadır. Amma əslində müəllif Xudu Məmmədovdan yox, onun mənsub olduğu xalqın taleyindən danışır. Sanki X.Məmmədovun fərd olaraq təfəkkürünü mənsub olduğu xalqın təfəkkürü ilə bir müstəviyə gətirir. Müqayisələr, şərhlər, izahlar... hamısı ümumi məntiqə tabedir.

Bu yazıda Qulu Məhərrəmlinin hələ Sovet dövründə Xudu Məmmədovun televiziyada veriliş aparmasını, onun dövrün görkəmli alimi Rafiq Əliyevlə müştərək fikir bölüşmələrini, ekrandan cəmiyyətə ötürdüyü mesaj dalğalarını son də-rəcə ustalıqla, əgər belə demək mümkünsə, kristalların dili ilə necə çatdırmağına az qala oxucu heyrət edir. X.Məmmədovun "Xalq və qalx" düsturunu yadda saxlamaq və nəhayət, onu yazıya gətirmək sözün həqiqi mənasında Qulu Məhərrəmli tərəfindən Azərbaycan xalqına tarixi xidmətdir, qoy bu günün oxucusu da düşünsün. X.Məmmədov 80-ci illərin əvvəllərində "xalq" və "qalx" sözlərini müqayisə edərkən kristallar arasındakı nümunələrlə vətənə nə demək istəyirmiş?

Bəli, Qulu Məhərrəmli məhz vətənə bu cür xidməti arzulayır, vətənpərvərliyi bu mövzuda, bu məzmununda görür.